https://archive.org/details/bk1181/page/n0/mode/1up

2010-08-28 -Shreemad Bhagwad Geeta Aaplya Sarvansathi (1181)

All Items on https://archive.org/details/realpatidar

Full Library on https://realpatidar.com/library

श्रीमद्भगवद्गीता : आपणा सर्वांसाठी

सारसंग्राहक : प्रा. डॉ. श. रा. राणे

श्री सतपंथ साहित्य प्रकाशन, फैजपूर

realpatidar.com

Link: http://www.realpatidar.com/library
email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n1/mode/1up

Real Patidar Library

https://www.realpatidar.com/library

This book/literature/article/material may be used for research, teaching, and private study purposes. Any substantial or systematic reproduction, redistribution, reselling, loan, sub-licensing, systematic supply, or distribution in any form to anyone is expressly forbidden.

The library does not give any warranty express or implied or make any representation that the contents will be complete or accurate or up to date. The library shall not be liable for any loss, actions, claims, proceedings, demand, or costs or damages whatsoever or howsoever caused arising directly or indirectly in connection with or arising out of the use of this material.

Full terms and conditions of use: http://www.realpatidar.com

About Real Patidar books

Real Patidar's mission is to organize the information on Satpanth religion, which is a Nizari Ismaili sect of Shia branch of Islam, and to make it universally accessible and useful. Real Patidar Books helps readers discover the material on Satpanth online while helping authors and researchers in their studies. You can know more by visiting http://www.realpatidar.com

You can resize and move this box in any PDF Application like Adobe Acrobat Reader.

Use the Bookmarks facility in the PDF to directly go to the pages containing Highlights.

For Reference See Pages: 4, 6.
For page numbers, see the page footer. Page numbers are in 'Page x of y' format

References by: RealPatidar.com - Created using: step2-QR-and-3-RM-v7.py

https://archive.org/details/bk1181/page/n2/mode/1up

2010-08-28 -Shreemad Bhagwad Geeta Aaplya Sarvansathi (1181)

Digitally signed by realpatidar.com
DN: cn=realpatidar.com, c=IN, o=realpatidar.com, email=mail@realpatidar.com
Reason: I have reviewed this document
Date: 2026.02.20 19:03:08 +05'30'

Link: http://www.realpatidar.com/library
email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n3/mode/1up

realpatidar.com

आशीर्वाद ....

मनुष्य शरीर प्रदान करताना मुक्तीचा संपूर्ण अधिकार सुद्धा भगवान प्रत्येकाला प्रदान करतात. मनुष्य शरीर परमात्माप्राप्तीसाठीच मिळालेले आहे. जो परमात्माप्राप्ती करु शकत नाही, अशा जीवाला मनुष्य शरीर प्रदान करण्याएवढे भगवान निर्बुध्द नाहीत, एखादा शासकीय अधिकारी सुद्धा एखाद्या व्यक्तीची अशा पदावर नियुक्ती करतो, जे पद प्राप्त करण्याचा तो अधिकारी आहे आणि ते पद त्याच्या योग्य आहे. मुख्य अध्यापकाच्या पदावर एखाद्या शेळ्या चारविणाऱ्या धनगराला नियुक्त केले जात नाही. म्हणून मनुष्याने स्वतःला असमर्थ समजणे ही त्याची चूक आहे.

या सर्व मार्गदर्शनासाठी गरज असते ती गुरूकृपेची. गुरुंवर दृढ श्रद्धा ठेवून त्यांच्या मार्गदर्शनानुसार जीवन जगल्यास नक्कीच परमात्मा प्राप्ती होईल व आयुष्याचे कल्याण होईल.

जनार्दन महाराज

आर्थिक सहाय्य

कै. सुपडू टिपसू नारखेडे

कै. अन्नपूर्णाबाई सुपडू नारखेडे

यांचे प्रित्यर्थ

श्री. लक्ष्मण सुपडू नारखेडे, फुलाचे विरोदे (म. प्र.)

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n4/mode/1up

2010-08-28 -Shreemad Bhagwad Geeta Aaplya Sarvansathi (1181)

realpatidar.com

॥ श्री ॥

श्रीमद्भगवद्गीता : आपणा सर्वांसाठी

सारसंग्राहक : प्रा. डॉ. श. रा. राणे

आचार्य श्री जनार्दनजी महाराज

श्री सत्पंथ साहित्य प्रकाशन

श्री सत्पंथी मंदीर, फैजपूर (जि. जळगाव) ४२५ ५०३

☎ (०२५८५) २४५४१७

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n5/mode/1up

realpatidar.com

प्रकाशक :
आचार्य श्री जनार्दनजी महाराज
श्री सत्पंथ साहित्य प्रकाशन
श्री सत्पंथी मंदीर
मु. पो. फैजपूर ४२५ ५०३
ता. यावल, जि. जळगाव
फो. नं. (०२५८५) २४५४१७

मुद्रक :
यशवंत प्रिंटिंग प्रेस
मु. पो. फैजपूर ४२५ ५०३
ता. यावल, जि. जळगाव

सर्व हक्क :
श्री सत्पंथ साहित्य प्रकाशन, फैजपूर

प्रथमावृत्ती : २८-८-२०१०

मूल्य : रु. १०/-

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n6/mode/1up

realpatidar.com

प्रास्ताविक

माझी कै. पत्नी वत्सला ही आजारी होती. तिला मानसिक स्वास्थ्य मिळावे यासाठी मला डॉक्टरांनी सांगितले, की मी कोणतातरी धार्मिक ग्रंथ वाचावा आणि तिने त्याचे श्रवण करावे. मी तिला विचारले, कोणता ग्रंथ वाचू? 'ज्ञानेश्वरी', 'एकनाथी भागवत', 'रामायण', 'महाभारत', 'गीता प्रवचने' वगैरे. ती म्हणाली, "गीता प्रवचने वाचून दाखवा" १९३२ साली आचार्य विनोबांनी धुळ्याच्या जेलमध्ये असताना दर रविवारी गीतेच्या एकेक अध्यायावर प्रवचन केले. चारपाच महिने ही प्रवचने सुरू होती. विनोबांची प्रवचने साने गुरुजी लिहून घ्यायचे. विनोबांच्या मुखातून निघालेली अमृतवाणी आणि साने गुरुजींच्या लेखणीचा प्रेममय स्पर्श यांमुळे विनोबांची 'गीताप्रवचने' साधीसरळ व उत्स्फूर्त अशी झाली. गीतेचे नवनीत विनोबांनी काढले. गीतेवर त्यांनी जडजंबाल असे वक्तव्य केले नाही. आपणा सर्वांसाठी गीता हा ग्रंथ आहे, हे त्यांनी आपल्या प्रवचनात पदोपदी सांगितले आहे. गीतेवरच्या अनेक भाष्यग्रंथांमध्ये 'गीताप्रवचने' हा ग्रंथ अतिशय सुलभ असून, गीतेचे 'नवनीत' आपणांस देणारा आहे. या नवनीताचे मी म्हटलं तर 'तूप' काढले आहे. याच्या पलीकडे माझं त्यात असं काहीच नाही. त्याचे श्रेय विनोबांनाच आहे.

'गीताप्रवचने' या ग्रंथाचे वाचन रोज संध्याकाळी आठ ते नऊ या दरम्यान मी सुरू केले. माझे मित्र प्रा. जगदीश पाटील हेदेखील श्रवणभक्तीसाठी यायचे. तीन अध्यायांचे वाचन संपल्यावर काही

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n7/mode/1up

realpatidar.com

कारणांमुळे सुरू केलेले वाचन खंडित झाले. तरीपण फावल्या वेळात 'गीताप्रवचने' मी दोन-तीन वेळा वाचली. मी खूपच प्रभावित झालो. आपणा सर्वांसाठी विनोबांची प्रवचने आहेत, हे माझ्या लक्षात आलं. सर्वांसाठी असलेली प्रवचने वाचकांपर्यंत जावीत, असं मला वाटलं. त्यासाठी मी या प्रवचनांचा प्रारंभापासून तर शेवटपर्यंत सार काढत गेलो आणि लिहीत गेलो. या लेखनातूनच या पुस्तकाची निर्मिती झाली आहे.

दि. २८ ऑगष्ट हा आचार्य श्री जनार्दन महाराज यांचा वाढदिवस. या पुस्तकातील थोडासा अंश महाराजांनी गुरुपौर्णिमा, पुष्प ४२ मध्ये प्रसिध्द केला. तो अनेकांना आवडला. महाराजांनाही आवडला. मी काढलेल्या सारसंग्रहाचे महाराजांच्या वाढदिवसाच्या दिवशी प्रकाशन करावे असे मला वाटले. त्यांनीही ती कल्पना स्वीकारली. सतपंथ प्रकाशनने ही जबाबदारी घेतली. मुद्रण व अक्षर जुळणी यशवंत प्रेसने अल्प कालावधीत व सुंदर स्वरूपात केली म्हणून त्यांचे आभार.

- श. रा. राणे

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n8/mode/1up

realpatidar.com

✼ प्रपंच आणि परमार्थ ✼

अलीकडे परमार्थाकडे लोक मोठ्या प्रमाणात वळताना दिसत आहेत. देवस्थानांना उर्जितावस्था प्राप्त झाली असून, श्रीमंतीकडे त्यांची वाटचाल चालू आहे. यावरून असे वाटण्याची शक्यता आहे, की लोक मोठ्या प्रमाणात धार्मिक होत आहेत. तशी ही वाईट गोष्ट नाही. नामस्मरण, देवदर्शन या गोष्टींना निश्चित महत्त्व आहे. काही क्षण आपल्या आराध्य दैवतासाठी खर्च केले, तर त्यात वावगे काहीच नाही. जीवनातील ताणतणाव अलीकडे खूप वाढले आहेत. अशा ह्या ताणतणावांची तीव्रता कमी करण्यासाठी अध्यात्म हा त्यावर निश्चित असा एक उपाय आहे. प्रकृती बिघडली की आपण औषधोपचार सुरू करतो. तसा हा ताणतणांवावरचा एक मानसिक औषधोपचार आपणास वाटत असतो. या औषधोपचारामुळे गुण येत नाही असे नाही. गुण येतो परंतु तो रोग पूर्णपणे बरा करणारा नसतो. 'श्रीमद्‌भगवद्गीता' हा ग्रंथ असा आहे, की त्याचं जर आपण मनन आणि चिंतन केलं, तर आपल्या ठिकाणच्या रोगांवर त्यात निश्चित उपाय सापडू शकतो; कारण हा ग्रंथ सर्वमान्य आहे. अनेकांनी अनेक भाषांत या ग्रंथावर आपापल्या परीने भाष्य केले आहे. मूळ संस्कृतात असलेली गीता महाभारताच्या मध्यभागी आहे. सबंध महाभारताला कवेत घेणाऱ्या या ग्रंथाला आपण 'गीता' असे म्हणतो. गीता म्हणजे गायिलेली. श्लोकबध्द अशी ही गीता गाण्यासाठी म्हणजे म्हणण्यासाठी आहे. गीतेचे सर्वच अध्याय व सातशे श्लोक पाठ असलेली माणसेही पुष्कळ आहेत. स्मरणशक्तीला चालना देणारी संस्कृत गीता पाठ म्हणताना कानाला गोड लागते. भगवंतांनी अर्जुनाला जे काय सांगितले ते आपण जेव्हा उच्चारत असतो, तेव्हा आपल्याला परमानंद होत असतो. भगवंत जणू आपल्या मुखातून बोलत असतो. मन एकाग्र करण्यासाठी, ताणतणावांतून मुक्त करण्यासाठी हा एक मार्ग निश्चित आहे; परंतु त्यामुळे परिपूर्ण मानसिक समाधान मिळेलच असे नाही.

महाभारत रचणाऱ्या व्यासांची प्रचंड प्रतिभा होती. त्यांची मुख्य शिकवण म्हणजे गीता. गीतेची शिकवण आपणा सर्वांसाठी आहे. प्रत्येक व्यावहारिक माणसासाठी आहे. एवढेच काय परंतु सबंध दुनियेसाठी आहे. गीतेत परमार्थासाठी जी साधने सांगितलेली आहेत, ती तुमच्या आमच्यासाठी आहेत. परमार्थ

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n9/mode/1up

realpatidar.com

म्हणजे व्यवहार शुध्द करणं. शुध्द व्यवहार करण्याची कल्पना आजकाल कदाचित कालबाह्य झालेली वाटेल; कारण सर्वत्रच अशुध्द व्यवहाराची कीड आपल्याला दिसून येते. असे एकही क्षेत्र नाही, की त्याला ही कीड लागलेली नाही. ही कीड सहजासहजी नाहीशी होणे शक्य नाही. असे असले तरी ती कीड अशीच राहू द्यायची का? सर्वच व्यवहार शुध्द होणार नाहीत. निदान काही व्यवहार तर शुध्द होतील. या शुध्दिकरणाची सध्या खूप गरज आहे. सबंध महाभारताचे सार गीतेत आहे, अशा या गीतेकडे आपण जर डोळसपणे पाहिले, तर त्याचा नक्की फायदा होणार आहे. फायदा झाला तर त्याचे श्रेय व्यासांना असेल. विनोबांना असेल. प्रपंच कुणाला सुटला आहे? अशा या प्रपंचात परमार्थ जर साधता आला तर तो कुणाला नको आहे? त्यामुळे मानसिक समाधान मिळेल. आणि या मानसिक समाधानामुळे आनंद मिळेल. जीवनात होणारा असा 'आनंद' म्हणजे परमेश्वराचं एक रूप असतं.

✻ आपला 'गुणधर्म' ही आपली 'ओळख' ✻

गीतेच्या पहिल्या अध्यायात अर्जुनाचे सारथ्य करणाऱ्या भगवंतांना अर्जुनाने युध्द करण्यास नकार दिला; कारण युध्दात त्याचे जवळचे आप्तेष्ट वगैरे मरणार होते. तो युध्द करण्यास तयार नसल्यामुळे भगवंतांनी, म्हणजे श्रीकृष्णांनी त्याला जो उपदेश केला तो पहिल्या अध्यायात आहे. सबंध गीतेची ही पार्श्वभूमी असून, हिला फार महत्त्व आहे. या ठिकाणी अर्जुन केवळ निमित्तमात्र आहे. आपणांतही अर्जुन असतो. अर्जुनाला आप्तेष्टांच्या बाबत मोह निर्माण झाला, म्हणून त्यानं युध्द टाळायचं ठरविलं. हा जो मोह आहे, तो आपणांसही केव्हातरी घेरत असतो. आपण मोहवश न होणं महत्त्वाचं असतं. वास्तविक अर्जुन लढवय्या होता. युध्द करणं हे त्याचं कर्तव्य होतं; कारण त्याची तशी 'वृत्ती' होती; परंतु त्या वृत्तीला बाजूला सारून तो युध्द नाकारत होता. वास्तविक युध्द करणं हा त्याचा 'स्व-धर्म' होता. गीतेत स्व-धर्म याचा सकुंचित अर्थ नाही. धर्म याचा अर्थ 'हिंदू', 'मुसलमान' वगैरेंसारखा नाही. प्रत्येक वनस्पतीत औषधी गुणधर्म असतो; त्याप्रमाणे प्रत्येक व्यक्तीत गुण असतो. त्यालाच गुणधर्म म्हणतात. व्यक्तीने त्याच्यातील गुणानुसार जर कर्म

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n10/mode/1up

realpatidar.com

केले, तर ते चांगल्या स्वरूपाचे होते. त्याचा 'गुणधर्म' म्हणजे त्याची 'ओळख' असते. जो तो ज्याच्या त्याच्या धर्मात म्हणजे परमेश्वराने दिलेल्या गुणात 'एक्सपर्ट' असतो.

आपला गुणधर्म कालसापेक्ष असतो. वयोमानानुसार परिस्थितीवशात तो बदलत जातो; हे जरी खरे असले, तरी बदलणारा जो गुणधर्म असतो, तो मनापासून अंगीकारून त्यात प्रगती करणं महत्त्वाचं असतं. गीतेनं या ठिकाणी एक महत्त्वाचा मुद्दा आपल्यासमोर ठेवला आहे. तो असा, की दुसऱ्यांचा गुणधर्म आकर्षक म्हणून स्वीकारावयाचा नसतो; कारण तो आपला गुणधर्म नसतो. आपल्यातील गुणधर्मात आपण जी प्रगती करू शकतो, तशी दुसऱ्यात करू शकत नाही. ज्याचं जे काम असतं, ते तोच करू शकतो. इतरांना ते जरी आकर्षक वाटत असलं, तरी ते न स्वीकारणं योग्य असतं. याचा अर्थ असा, की आपल्यात गुणधर्माची जी शक्ती आहे, तिचा उपयोग करून तिच्यात प्रगती करणं महत्त्वाचं असतं.

❊ जीवन कसे जगावे? ❊

गीतेच्या दुसऱ्या अध्यायात देह हा नाशवंत आहे, या मुद्यावर विशेष भर दिला आहे. आत्मा अमर असतो. देह अमर नसतो. त्याचा मृत्यू अटळ असतो; परंतु आपण माणसं देहाच्या मृत्यूबद्दल शोक व्यक्त करतो. हा शोक व्यक्त करणं गैर असतं. माया, मोहात आपण अडकलेलो असतो; त्यामुळे शोक करण्याची पाळी आपल्यावर येते. वास्तविक जो जन्माला आला तो केव्हातरी मरणारच असतो; परंतु आपणांस हे कळत नाही, त्यामुळे आपण शोक करत असतो. कपडे फाटले, जीर्ण झाले की आपण ते टाकून देतो व दुसरे घेतो. तसे देहाचे असते. देह अमर असता, तर सर्वत्र भयानक अवस्था झाली असती. तो नश्वर देह आहे म्हणून विकास आहे. नावीन्य आहे. आपल्या ठिकाणी देहासक्ती असते. वास्तविक देह हे एक साधन असते. गुणकर्माचे ते साधन असते. स्वधर्माचरण हे साध्य असते. स्वधर्माचरणासाठी आपण देहाला सांभाळतो. त्याला खाऊपिऊ घालतो. हे खाऊपिऊ घालणं, हा शरीराला दिलेला मोबदला असतो.

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n11/mode/1up

realpatidar.com

आत्म्याला आपण महत्त्व देत नाही. आत्मा व्यापक झाला पाहिजे. मित्र, आप्तेष्ट वगैरेंच्या मध्येच तो रममाण होतो. संकुचित अशी डबकी आपण निर्माण करतो. हे चूक आहे. स्वेतरांचा (इतरांचा) विचार, त्यांच्याशी सलोख्याचे संबंध प्रस्थापित करणं महत्त्वाचं असतं. दुसऱ्या अध्यायात गीता आपणांसाठी एक महत्त्वाची शिकवण देते. ती अशी, की देह नाशवंत असून आत्मा अमर आहे. म्हणून आपण गुणकर्मानुसार कर्म तर करावेच; परंतु त्याच्या फळाची अपेक्षा करू नये. फळाची अपेक्षा करावयाची नाही, याचा अर्थ असा, की आपण आपले कर्म मनापासून करायचं. त्याचं फळ मिळायचं ते मिळतंच. आपण अपेक्षा करीत राहिलो, तर ते फळ चांगलं होणार नाही. सारखे लक्ष फळाकडेच राहणार. या विचलितपणामुळे फळ मिळण्यात अंतर निर्माण होते. आपले कर्म आपण सकाम दृष्टीकोनातून म्हणजे कोणतीतरी इच्छा मनात बाळगून करण्यापेक्षा निष्काम दृष्टिकोनातून, म्हणजे मनात कोणतीही इच्छा न बाळगता केले पाहिजे. फळाची अपेक्षा केली, की त्यात खूप वेळ जातो. फळाची अपेक्षा केली नाही, तर आपली सर्व शक्ती कर्मासाठीच खर्च होते. सकाम पुरुषाच्या दृष्टीत स्वार्थ असतो. निष्काम पुरुषाच्या दृष्टीत स्वार्थ नसतो. दुसरी अतिशय महत्त्वाची गोष्ट अशी, की की प्रत्यक्ष कर्मात जो आनंद आहे, तो फळात नाही. कर्म करताना त्याच्याशी आपण जेव्हा एकरूप होतो, त्यावेळी जो आनंद होतो, तो अतुलनीय असतो. असा आनंद ज्याची बुध्दी स्थिर आहे, अशा स्थितप्रज्ञाला होतो. हा स्थितप्रज्ञ म्हणजे आनंदमूर्ती असतो. संयममूर्ती असतो. आपण स्थितप्रज्ञ होणे शक्य नसले, तरी निदान फळाची अपेक्षा न करता आपण जे कर्म अंगीकारले असेल, ते आपल्या गुणधर्मानुसार मनापासून करणे फार महत्त्वाचे असते. यालाच खरं जीवन जगण्याची कला म्हणतात.

❊ परमेश्वर आपल्यातच असतो ❊

तिसऱ्या अध्यायात कर्मयोगासंबंधी अधिक विवेचन केले आहे. कर्मयोगात भावना महत्त्वाची असते. नाहीतरी जीवनात भावनेला खूप महत्त्व असतं. दगडाच्या मूर्तीला देव मानणं यात भावनेचाच भाग असतो. आपण जे कर्म करतो त्यात भावना पाहिजे. फळाकडे लक्ष ठेवून आपण जर कर्म केले तर

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n12/mode/1up

realpatidar.com

त्यात भावनेला जागा राहत नाही. जेथे भाव असतो तेथे देव असतो. कर्मात भाव असेल, तर ते कर्म दैवतासारखे वाटते. पवित्र वाटते. एकच काम ज्यावेळी चार जण करतात त्यावेळी त्यांच्या कामांतील फरक दिसून येतो. असे कां होते? त्या कामांतील कमीजास्त फरक दिसून येतो. दुसरे असे, की त्या कामांतील कमी जास्त भावांमुळे असे होते. आपल्या गुणधर्मावर आपला भाव हवा. तो नसेल तर आपण आपल्या गुणधर्मापासून दूर जात आहोत, असे समजावे. आपला स्वधर्म ही सेवा असते. हल्लीच्या काळात कितीजण या सेवेकडे पाहतात? त्यांची सारी कर्मे जणू स्वार्थासाठी असतात. स्वार्थ हा कुणालाच सुटला नाही; परंतु तो स्वार्थ कशाकरिता करावयाचा याचं भान आपण ठेवलं पाहिजे. आपण मंत्री असू, नाहीतर मजूर असू; नोकर असू, नाहीतर चाकर असू; आपण अंगीकारलेले काम किती प्रामाणिकपणे आणि पवित्रपणे करतो याला अधिक महत्त्व असते. काम, क्रोध, लोभ मत्सर यांचे प्राबल्य हल्लीच्या काळात बळावल्यामुळे कर्मयोगातील भावना आपण बाजूला ठेवून जर वाममार्गाला लागत असू, तर त्यात मानसिक समाधान नसेल. आयुष्यात मानसिक समाधानासारखी योग्य संजीवनी दुसरी नाही; कारण देह हा मर्त्य आहे, याचे भान आपण ठेवले पाहिजे. आत्मा अमर आहे. मानसिक समाधानाचा संबंध आत्म्याशी आहे. कर्मयोगात जेव्हा मांगल्य असते, तेव्हा जीवन चैतन्यमय होते. कुठलेही मोठे, साधे, खूप पैसे मिळणारे, कमी पैसे मिळणारे काम आपण करत असू; ते व्रत म्हणून जर आपण केले; तर ते चांगलेच होते. त्यातच परमेश्वर असतो. तो आपल्यातच असतो; परंतु अकारण आपण त्याचा अन्यत्र शोध घेत असतो !

❊ कर्मातील सहजता ❊

गीतेत कर्मयोगाला खूप महत्त्व आहे. गुणकर्मानुसार आपण जे कर्म करीत असतो, तो आपला कर्मयोग असतो. हे कर्म म्हणजे बाह्य क्रिया असते. ही क्रिया जर आपण मनापासून, त्यात चित्त ओतून करत असू, तर ते कर्म 'विकर्म' होते. म्हणजे विशेष कर्म होते. गीता या ठिकाणीही थांबत नाही, तर गीतेला 'अकर्म' अभिप्रेत आहे. कर्मात विकर्म ओतले की ते अकर्म होते.

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n13/mode/1up

realpatidar.com

अकर्म म्हणजे कर्म नसणे असा याचा अर्थ नाही. कर्म अकर्म होणे, म्हणजे कर्म केल्यासारखे न वाटणे. ज्यावेळी कर्म सहज होते, त्यावेळी ते केल्यासारखे वाटत नाही, निष्कामता ज्यावेळी असते, त्यावेळी अशी अनुभूती येते. कर्म स्वाभाविक होते, त्यावेळी ते अकर्म होते. गीतेतील 'कर्म', 'विकर्म' आणि 'अकर्म' या संदर्भातील विचार अतिशय महत्त्वाचा आहे. आपल्या बाह्य कृतीला मनाची तयारी पाहिजे. आपला कुठलाही व्यवसाय असो, कुठलेही काम असो, कुठलीही कृती असो, तिच्यात आपल्या मनाचा सहभाग महत्त्वाचा असतो. मनाचा सहभाग नसेल, तर ती कृती चांगली होणे शक्यच नाही. ज्यावेळी मनात फळाची अपेक्षा गुंजारव करीत असते, त्योवेळी आपली कृती सहज होणारच नाही. आई मुलाला सहज खेळवते, हसवते. अशी सहजता कर्मात आली पाहिजे. कर्मात दडपण, बळजबरी असेल, तर ते कर्म आपल्या गुणधर्मानुसार होणार नाही. मुलाचा अभ्यास चांगला केव्हा होतो? ज्यावेळी त्याला अभ्यासाचे ओझे वाटत नाही त्यावेळी. सहजकृतीमध्ये फार अर्थ आहे. मुलाच्या मनात खाद्यपेयांची यादी असेल किंवा इतर अनेक विचार असतील, तर त्याचा अभ्यास सहज होणार नाही. कोणत्याही क्षेत्रातील कामाचे असेच असते. ते सहज होण्याला महत्त्व असते. आपण जर नजर फिरवली तर आपणांस असे दिसेल, की बहुतांश कामे सहज होताना दिसत नाहीत ! ती सहज होत नाहीत, म्हणजे त्यांत मनाचा सहभाग नाही. अनेक फालतू गोष्टींच्या सहभागांत ती कामं अडकलेली असतात.

❊ संन्यासापेक्षा कर्मयोग सुलभ ❊

गीतेच्या पाचव्या अध्यायात कर्मयोग आणि संन्यास यांची तुलना आहे. स्वधर्मानुसार आपण आपल्या आचरणाला जरी मर्यादा घालून घेतली, तरी आपला संसारच असा असतो, की त्याच्या आकर्षणातून आपली सुटका होऊ शकत नाही. स्वधर्माचरणासाठी मानसिक सहकार्याची फार गरज असते. बाह्य साधन म्हणून स्वधर्माचरण असते. त्याच्या जोडीला मनाची विकर्मावस्था असावी लागते. आपले मन आपल्या कर्मातून प्रकट होते. आपले कर्म म्हणजे आपल्या मनाचा आरसा असतो. आपल्या कर्मात आपण प्रकट होत असतो.

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n14/mode/1up

realpatidar.com

काम, क्रोध, लोभ, मद, मत्सर यांपासून अलिप्त कसे रहावे, हे आपल्याला आपले कर्म शिकवत असते. अकर्मस्थिती प्राप्त होण्यासाठी अनेक गोष्टींची गरज असते. आपल्यातील दोष दूर सारून मनोभावे कर्म करण्याला महत्त्व असते. आपली कर्मे विकर्माच्या सहाय्याने निर्विकार होण्याला महत्त्व असते. कर्मे करीत असताना, मन स्वच्छ हवे. कर्मात अहंकार नको. काम, क्रोध, नको. कर्मे करत राहिल्यामुळे त्यांचे ओझे न वाटता, ती सहज झाली पाहिजेत.

पाचव्या अध्यायात संन्यासापेक्षा कर्मयोग श्रेष्ठ, असे भगवंतांनी म्हटले आहे. वास्तविक दोन्ही सारखेच आहेत. मग असे का म्हटले? मुळीच कर्म न करता सर्व कर्मे करण्याची तऱ्हा सिद्धाला शक्य असते. जो साधक असतो त्याला ते शक्य नसते. याच दृष्टीने निर्गुणापेक्षा सगुणाला अधिक महत्त्व दिले आहे. सगुणात सर्व इंद्रियांना काम आहे. निर्गुणात नाही. सगुणात डोळ्याने रूप पाहता येते. कानांनी कीर्तन ऐकता येते. हातांनी पूजा करता येते. लोकांची सेवा करता येते. पायांनी तीर्थयात्रा करता येते. सर्व इंद्रियांना परमेश्वरमय करता येते. निर्गुणात सारे बंद असते. कर्मयोगात प्रयत्न, अभ्यास यांना जागा आहे. सर्व इंद्रियांना वश करून घेऊन हळूहळू सर्व उद्योगांतून मन काढून घ्यावयाचे, याचा अभ्यास कर्मयोगात करता येतो. कर्मयोग अनुकरणसुलभ आहे. हा संन्यासापेक्षा त्याचा विशेष आहे. पूर्णावस्थेत दोन्ही सारखेच आहेत. कर्मयोग साधनही आहे व निष्ठाही आहे. परंतु संन्यास म्हणजे फक्त निष्ठा ! निष्ठा म्हणजे अंतीम अवस्था !

आपण सांसारिक माणसं संन्यासी होऊ शकत नाही. परंतु आपणाकरिता कर्मयोग सांगितला आहे. गुणकर्मानुसार आपण जे कर्म करत असू, त्याला विकर्माची जोड देऊन त्याचे अकर्म जेव्हा होते तेव्हा तो कर्मयोगच होतो. जीवनातील अंतीम सत्य, म्हणजे खरा आनंद अनुभवायचा असेल तर आपले कर्म चोख करण्याला महत्त्व आहे. आपल्या कर्मावर निष्ठा असेल, तरच हे सारे शक्य असते. नाहीतर ते शक्य होत नाही. केवळ निष्ठा बाळगून आपण संन्यासी होऊ शकत नाही,. म्हणून आपल्यासाठी कर्मयोग निश्चित सुलभ आहे.

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n15/mode/1up

realpatidar.com

❋ ध्यानयोग ❋

आपण सांसारिक माणसं किंवा इतर गुणधर्मानुसार कर्मयोगात मग्न असलेली माणसं, पुष्कळदा स्वतःला कमी लेखतो. असे लेखणे चूक आहे. असे ज्यावेळी आपण मानतो, त्यावेळी आपण दुबळे होत असतो. गीता सांगते, की प्रत्येकाने हिंमत बाळगून मनात विशाल कल्पना असू द्यावी. असे नसेल तर साधना होणार नाही. साधना नसेल, तर आपण साधक कसे होणार? साधकाच्या मनात 'मीच स्वतःचा उध्दार करीन' अशी जाणीव हवी. सहाव्या अध्यायात विकर्माचे प्रकार सांगितले आहेत. हिला 'मानसिक साधना' म्हणतात. साधनेचे अनेक प्रकार आहेत. त्यांतील 'ध्यानयोग' ह्या एका प्रकारासंबंधी सहाव्या अध्यायात सांगितले आहे. ध्यानयोगात ज्या काही गोष्टी सांगितल्या आहेत, त्यांचा संबंध आपल्या जीवन जगण्याशी निश्चित आहे. एकाग्रता, मोजके जीवन जगणे आणि सर्व सृष्टी मंगल आहे, या दृष्टीने तिच्याकडे पाहणे; ह्या तीन प्रमुख गोष्टी ध्यानयोगासाठी आवश्यक आहेत. आपल्या व्यवहाराशी या तीन गोष्टींचा संबंध नाही, असे कोण म्हणेल? ह्या काही परमार्थातील गोष्टी नाहीत. यांचा संबंध आपल्या कर्मयोगाशी आहे. इतर अनावश्यक गोष्टींत आपण रस घेत असतो. त्या गोष्टींत आपली एकाग्रता होते; परंतु आपल्या कर्मयोगात होत नाही. आपण अंगीकारलेल्या कामात एकाग्रता केली, तर ते काम उत्तमच होईल. कोणतेही काम उत्तम होणे, ही एक साधनाच असते. ध्यानयोगाचाच तो एक भाग आहे.

कोणत्याही क्षेत्रात एकाग्रता अत्यावश्यक असते. आपल्याजवळ एकाग्रता असली, तर आपले सामर्थ्य वाढीला लागते. उत्साहाने आपण काम करू शकतो. गीतेत भगवंतांनी एकाग्रता कशी करावयाची यासंबंधी फार सुरेख विवेचन केले आहे. ते म्हणतात, "आत्म्यात मन रोवून दुसरे काहीच चिंतू नये." याचा अर्थ असा, की मन निवांत करावयाचे. मनात दुसरे कुठलेच विचार येऊ द्यायचे नाहीत. बाहेरच्या अनंत गोष्टी आपल्या मनात भरलेल्या असतात. त्या थांबवल्याशिवाय एकाग्रता साधता येणार नाही. क्षुद्र वस्तूंच्या चिंतनात आपण आपली ज्ञानशक्ती खर्च करत असतो. आपल्या फायद्यासाठी

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n16/mode/1up

realpatidar.com

आपण जीवनातील गोष्टींकडे पाहत असतो. ते थांबल्याशिवाय एकाग्रता होणे शक्य नाही.

एकाग्रतेला सहाय्यक दुसरी गोष्ट म्हणजे जीवनातील परिमितता. परिमितता म्हणजे मोजकेपणा. जीवन मोजके असावे. प्रत्येक गोष्ट मोजूनमापून केली पाहिजे. मोजके खाणे, मोजके झोपणे, मोजणे ऐकणे, मोजके पाहणे वगैरे सर्वकाही मोजके असले पाहिजे. नियमित आचरणाला जीवनाची परिमितता म्हणतात. एकाग्रतेसाठी तिसरी आवश्यक गोष्ट म्हणजे समदृष्टी होणे. समदृष्टी म्हणजे मंगलदृष्टी. सर्व सृष्टी मंगल असली पाहिजे. सर्व सृष्टीवर आपला विश्वास पाहिजे. जगात सर्व काही बिघडलेले आहे, असे विचार मनात न येणे महत्त्वाचे. आपली दृष्टी बिघडलेली असते, म्हणून आपणास सृष्टी बिघडलेली वाटते. सृष्टी शुभकारक आहे, चांगली आहे, अशी खात्री पटली, की चित्त एकाग्र होणारच. समदृष्टीची भावना करणे, हा एकाग्रतेचा उत्तम उपाय आहे. सृष्टीत जे अमाप सौंदर्य भरलेले आहे, ते जर आपण मनभरून पाहिले, तर मनाची एकाग्रता होणार नाही, असे नाही. चित्त निर्मळ, निर्लेप करून आपण अवतीभोवती पाहिले, तर एकाग्रता प्राप्त होणे कठीण होईल असे नाही.

ध्यानयोगासाठी चित्ताची एकाग्रता, जीवनातील परिमितता व मंगलदृष्टी यांची गरज असते; परंतु यांशिवाय या साधनेसाठी वैराग्य आणि अभ्यास या दोन गोष्टींचीही गरज असते, असे सहाव्या अध्यायात सांगितले आहे. वैराग्य म्हणजे आसक्ती नसणं. कोणत्याही वस्तूबद्दल बाह्य आसक्ती न ठेवता तिच्या आत असलेले सौंदर्य पाहणे.

चांगल्या विचारांचे पुनःपुन्हा चिंतन करावयाचे याला अभ्यास म्हणतात. अशा रीतीने ध्यानयोगासाठी वैराग्य आणि अभ्यास या दोन गोष्टींचीही गरज असते. आपल्या स्वतःच्या उद्धारासाठी ध्यानयोगाची गरज असते. परमेश्वराच्या जवळ जाण्याचा तो एक मार्ग आहे. ही सधना मृत्यूनंतर नाहीशी होत नाही. मरणोत्तरही ती साधना आपणांस मिळू शकते. कल्याणकारी मार्गाने जो जातो, त्याची पूर्वजन्मातील साधना फुकट जात नाही. ती पुढील जन्मात पूर्ण होऊ शकते.

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n17/mode/1up

realpatidar.com

⁂ भक्तीचे भव्य दर्शन ⁂

भक्तीचे भव्य दर्शन सातव्या अध्यायात घडविले आहे. विकर्माचे हे एक रूप आहे. परमेश्वर समजून कसा घ्यायचा, हे आपणांस सातवा अध्याय सांगतो. चित्तशुध्दीसाठी यज्ञ, दान, तप, जप, ध्यान, धारणा इत्यादी अनेक विकर्मे सांगितली आहेत. कपडे स्वच्छ धुण्यासाठी साबण, सोडा, रिठे वगैरेंची गरज असते. परंतु केवळ ह्या वस्तूंनी कपडे स्वच्छ हाणोर नाहीत, तर त्यासाठी पाण्याची अत्यंत गरज असते. केवळ पाणी असले, तरी कपडे स्वच्छ होतात. बाकीच्या वस्तू असल्या तर अधिक चांगले. यज्ञ, दान, तप वगैरे गोष्टींशिवाय जिव्हाळा नसेल, तर चित्तशुद्धी होणार नाही. जिव्हाळा म्हणजे भक्ती. भक्तीची सर्व उपायांना गरज आहे. भक्तीने विशुद्ध आनंदाचा लाभ होतो. आपली कोणतीही भक्ती असो. म्हणजे सकाम असो, की निष्काम असो. तिच्यात ओलावा पाहिजे. तिच्यात हृदय पाहिजे. ती सर्वांच्या कल्याणासाठी पाहिजे. सर्वत्र परमेश्वर आहे, या भावनेनं जो जगाकडे पाहतो, तो खरा भक्त असतो. आपला कर्मयोग तरी काय असतो? एक प्रकारची ती भक्तीच असते, आपल्या व्यवहारावर, कृतीवर आपली भक्ती पाहिजे. तिच्याकडे पवित्र भावनेनं पाहिलं पाहिजे. हे हल्लीचा काळात शक्य आहे का? नसले तरी आपण आपल्यापासूनच सुरुवात करायला काय हरकत आहे?

⁂ मृत्यू अटळ आहे ⁂

आठव्या अध्यायात संस्कारांसंबंधी विवेचन आहे. आपल्या जीवनात खाणे, पिणे, बोलणे, मानापमान वगैरेंसंबंधीचे अनेक संस्कार होत असतात. जीवनातील प्रत्येक क्रिया म्हणजे प्रत्येक संस्कार असतो. या संस्कारांचा मनावर परिणाम होत असतो. काही संस्कार चांगले असतात, तर काही वाईट असतात. आठव्या अध्यायात संस्कारांच्या जोडीला मृत्यूसंबंधीचे जे विचार व्यक्त केले आहेत, ते प्रत्येक व्यक्तीने स्मरणात ठेवावेत, असे आहेत. मृत्यू हा अटळ आहे. विनोबा म्हणतात, ''आपण जन्माताच मरणाचे तिकीट घेतलेले आहे. तुम्ही बसा किंवा धावा. बसलात तरी मृत्यू, धावलात तरी मृत्यू. तुम्ही मृत्यूचा विचार धरा की सोडा, तो टळत नाही. मरण निश्चित आहे.

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n18/mode/1up

realpatidar.com

बाकी अनिश्चित आहे. सूर्य अस्तास चालला की आयुष्याचा एक तुकडा खाऊन जातो.'' मृत्यू अटळ असल्यामुळे पवित्र संस्कारांची गरज असते. गुणधर्मानुसार कर्माला विकर्माची जोड दिली पाहिजे. हे सर्वकाही करीत असताना परमेश्वराचे स्मरणही आवश्यक असते. कारण बाहेर पवित्र कर्म व आत मंगलमय परमेश्वराचे स्मरण असायला पाहिजे.

या अध्यायात एक महत्त्वाचा विचार मांडला आहे, तो यश आणि अपयशासंबंधीचा विचार आहे. जीवनात यश मिळेल किंवा अपयश मिळेल. अपयश मिळाले तरी निराश व्हायला नको. विनोबा म्हणतात, ''दगडावर एकोणवीस घाव घातले, तरी तो फुटला नाही. विसाव्या घावाने समजा फुटला. मग ते पहिले घाव का अपयशी समजावयाचे? त्या विसाव्या घावाच्या यशाची तयारी पहिले एकोणवीस घाव करीत होते.'' निराश होणे म्हणजे नास्तिक होणे. परमेश्वर पाठीराखा आहे. त्याच्यावर विश्वास ठेवला पाहिजे. सारखे कर्तव्य करीत असता मरण आले तर त्यात धन्यता असते. हृदयात आसक्तीचे ढग असता कामा नये. यासाठी शुद्ध संस्कारांची गरज असते. परमेश्वराच्या प्रार्थनेची गरज असते. कर्म करीत असताना फळ मिळत नाही, म्हणून ते सोडून द्यायचे नाही. त्यासाठीची आपली साधना चालूच ठेवायची, असे आठवा अध्याय सांगतो. यालाच सातत्ययोग म्हणतात.

※ कर्मफळ देवाला अर्पण करावयाचे ※

नववा अध्याय अतिशय महत्त्वाचा आहे; कारण यात हरिनामाची अपूर्व थोरवी सांगितलेली आहे. हा अध्याय गीतेच्या मध्यावर आहे. ज्ञानेश्वरांनी हा अध्याय जपत समाधी घेतली, असे म्हटले जाते. या अध्यायाच्या प्रारंभीच भगवंतांनी म्हटले आहे की, या अध्यायात राजविद्या, ही जी अपूर्व वस्तू आहे, ती अनुभवण्याची गोष्ट आहे. ही राजविद्या शब्दांत मावणारी वस्तू नाही. ही राजविद्या गूढ आहे; परंतु भगवान ती सुलभ करून सांगत आहेत. या अध्यायात मोक्षाची साधी युक्ती सांगितली आहे. त्यासाठी यज्ञयागाची गरज नाही. आपले रोजचे साधे सेवाकर्म हेच यज्ञरूप करणे, हा राजमार्ग आहे ! ईश्वरच चराचरात भरून राहिला आहे. त्याला शोधण्यासाठी कृत्रीम उपायांची गरज नाही. आपण

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n19/mode/1up

realpatidar.com

जे सेवाकर्म करतो, त्याचा संबंध परमेश्वराशी जोडावा. आपण जे काही करतो ते परमेश्वराला अर्पण करावे. येथे अधिकारभेदाची गरज नाही. साधीभोळी भक्तीही पुरे असते. सर्व कृत्यांचा संबंध परमेश्वराशी जोडावा. कर्म शुध्द भावनेने करावे. असे केलेले कर्म यज्ञरूपच असते.

या अध्यायात 'कर्मयोग व भक्तियोग' यांचा मधुर मिलाफ आहे. यासंबंधी विनोबा म्हणतात, ''कर्मयोग म्हणजे कर्म करावयाचे व फळाचा त्याग करावयाचा. कर्म अशा खुबीने करा, की फळाची वासना जडणार नाही. अक्रोडचे झाड लावण्यासारखे हे आहे. अक्रोडच्या झाडास पंचवीस वर्षांनी फळे यावयाची. झाड लावणारास ती चाखावयास मिळणार नाहीत. तरीही झाड लावावयाचे, ते प्रेमाने वाढवावयाचे. कर्मयोग म्हणजे झाड लावणे व फळाची अपेक्षा न राखणे. भक्तियोग म्हणजे काय? भावपूर्वक ईश्वराशी जोडले जाणे म्हणजे भक्तियोग. राजयोगाच्या अनेकांची अनेक व्याख्या केल्या आहेत; परंतु राजयोग म्हणजे थोडक्यात कर्मयोग व भक्तियोग यांचे मधुर मिश्रण. कर्म तर करावयाचे, परंतु फळ टाकावयाचे नाही. ते देवाला अर्पण करावयाचे. फळ टाका, असे म्हणणे म्हणजे फळाचा निषेध झाला. अर्पणात तसे नाही. फार सुंदर अवस्था आहे ही. अपूर्व गोडी आहे यात. यात भावनेचा भाग आहे.''

विनोबा पुढे म्हणतात, ''जे जे बरेवाईट कर्म हातून घडले, ते ते ईश्वरार्पण केल्याने त्या कर्मात काही निराळेच सामर्थ्य उत्पन्न होते. ज्वारीचा पिवळसर, लालसर दाणा असतो; परंतु जो भाजला तर किती सुंदर लाही होते ! पांढरी स्वच्छ, अष्टकोनी, परीटघडी करून आणलेली ती डौलदार लाही त्या दाण्याजवळ ठेवा पाहू. किती फरक ! परंतु त्या दाण्याचीच ती लाही यात संशय नाही. हा फरक एका अग्नीमुळे झाला. तसेच तो टणक दाणा जात्यात घालून भरडा, त्याचे मऊ पीठ होईल. अग्नीच्या संपर्काने लाही झाली. जात्यात घातल्याने मऊ पीठ झाले. त्याप्रमाणेच आपल्या लहानशा क्रियेवर हरिस्मरणाचा संस्कार करा, की ती क्रिया अपूर्व होते. भावनेने मोल वाढते.

भक्तिपूर्वक देवाला काहीही दिले तरी चालते, किती दिले याला महत्त्व नाही. कोणत्या भावनेने दिले याला महत्त्व आहे. विनोबा म्हणतात, ''राजयोग

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n20/mode/1up

realpatidar.com

म्हणतो, कर्माची फळे टाकू नकोस. सर्व कर्म देवाला वहा. ती फुले आहेत, पुढे नेणारी साधने आहेत. ती त्या मूर्तीवर वहा. एकीकडून कर्म, दुसरीकडून भक्ती. फळ फेकावयाचे नाही, तर ते देवाशी जोडावयाचे. कर्मयोगात तोडलेले फळ राजयोगात जोडले जाते. 'पेरले' आणि 'फेकून दिले' यांत फरक आहे. थोडेही पेरले तरी अनंत पटींनी भरभरून मिळते. फेकले तर वाया जाते. ईश्वराला जे कर्म अर्पण केले जाते ते पेरले जाते.''

❊ परमात्मा सर्वत्र उभा आहे ❊

आपले फळ ईश्वराला अर्पण करावयाचे. याला 'ईश्वरार्पणयोग' म्हणतात. हा योग कसा साधवयाचा, हे दहावा अध्याय सांगतो. मोठा 'क' आणि लहान 'क' यात फर नसतो. दोन्ही 'क' चीच रूपं असतात. जे समुद्रात असते, तेच जलबिंदूत असते. जे पर्वतात असते, तेच मातीच्या कणात असते. जे स्थूलात असते, तेच सूक्ष्मात असते, विनोबा म्हणतात, ''आधी सरळ अक्षर, मग जोडाक्षर. सज्जनात परमात्मा पाहून मग दुर्जनातही शेवटी पहावयास शिकावयाचे. समुद्रातील विशाल परमेश्वरच त्या पाण्याच्या थेंबात आहे. रामचंद्रातीलच परमेश्वर रावणातही आहे.'' मानवातील परमेश्वरासंबंधी विनोबा म्हणतात, ''आई, बाप, गुरु, संत व मुले यांच्या ठिकाणी आम्हांला जर परमेश्वर पाहता आला नाही, तर मग कोणत्या रूपांच्या ठिकाणी दिसणार? परमेश्वराची याहून उत्कृष्ट रूपे अन्य नाहीत. ही परमेश्वराची साधी, सौम्य रूपे आधी शिकावयाची. या ठिकाणी परमेश्वर ठळक अक्षरांनी लिहिलेला आहे.'' याचा अर्थ असा, की या ठळक अक्षरांनंतर मूर्तीत असलेल्या परमेश्वराकडे पाहा. निराकार जी चित्शक्ती आहे तिच्यात परमेश्वर आहे, तिच्याकडे पाहा.

''सृष्टीतही, चराचरातही परमेश्वर आहे तोही पाहा, असे विनोबा म्हणतात. यासाठी विनोबांनी उषा (सकाळ), सूर्य, गंगा, वारे, अग्नी यांचे सुंदर वर्णन केले आहे. प्राण्यांतही परमेश्वर असतो. तोही पहावा. त्यासाठी विनोबांनी गाय, घोडा, सिंह, वाघ, साप, वानर, मोर, कोकिळा, कावळा यांचे वर्णन केले आहे. या अध्यायाच्या शेवटी विनोबा म्हणतात, ''स्थूल व सूक्ष्म, सरळ व मिसळ, सोपी अक्षरे व जोडाक्षरे सारे शिका. आणि शेवटी परमेश्वराशिवाय

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n21/mode/1up

realpatidar.com

एकही स्थळ नाही, हे अनुभवा. अणुरेणूतही तोच आहे. मुंगीपासून तो ब्रह्मांडापर्यंत सर्वत्र परमात्मा भरून राहिला आहे. सर्वांची सारखीच काळजी वाहणारा, कृपाळू, ज्ञानमूर्ती, वत्सल, समर्थ, पावन, सुंदर असा परमात्मा सभोवती सर्वत्र उभा आहे.''

❊ चराचरात परमेश्वर आहे ❊

गीतेच्या अकराव्या अध्यायात अर्जुनाने भगवंताकडे विश्वरूप दर्शनाची मागणी केली. भगवंतांनी अर्जुनाला दिव्य दृष्टी देऊन त्याची मागणी पूर्ण केली. विनोबा म्हणतात, ''अर्जुनाप्रमाणे विश्वरूपदर्शनाची मागणी करण्याची माझी योग्यता नाही.'' विनोबा विश्वरूपदर्शनाकडे वेगळ्या दृष्टीकोनातून पाहतात. त्यांच्या मते, परमेश्वर विराट् स्वरूपात आहे, तोच लहानशा वस्तूतही आहे, असे अनुभवण्यास शिकणे म्हणजे मूर्तिपूजा. चराचरात परमेश्वर आहे. एवढ्यासाठी विराट् दर्शनाची आवश्यकता नाही. परमेश्वराचे छोटे रूप म्हणजे परमेश्वराचा तुकडा नाही. त्या छोट्या रूपात तो असतो. त्याच्याकडे भक्तिभावनेनं पाहणं महत्त्वाचं असतं.

❊ सगुण-निर्गुण परस्परपूरक ❊

बारावा 'भक्तियोग' या नावाचा अध्याय आहे. या अध्यायात केवळ वीस श्लोक आहेत. या अध्यायाला 'अमृताची धार' असे म्हटले आहे. अतिशय पवित्र असा हा अध्याय समजला जातो. या अध्यायात अर्जुनाने भगवंतांना विचारले आहे, की 'सगुण-उपासक' आणि 'निर्गुण-उपासक' या दोहोंत त्यांना कोणता भक्त प्रिय आहे? विनोबा म्हणतात, ''एखाद्या आईला तिच्या दोन मुलांच्या बाबतीत प्रश्न विचारावा, तसाच हा प्रश्न आहे, एक सगुण-भक्त इंद्रियांच्या द्वारा परमेश्वराची सेवा करतो. दुसरा निर्गुण-भक्त मनाने विश्वाचे हित चिंतितो. पहिला जो आहे, तो बाह्य सेवेत मग्न दिसत आहे; पण आतून त्याचे सारखे चिंतन चाललेलेच आहे. दुसरा जो आहे, तो प्रत्यक्ष काही सेवा करताना दिसत नाही; परंतु आतून त्याची महासेवा चाललेलीच आहे. अशा प्रकारच्या दोन भक्तांत श्रेष्ठ कोण? विनोबांनी अतिशय सोप्या रितीने या प्रश्नाची उकल केली आहे. ते म्हणतात, ''सगुण-उपासकाला इंद्रिये ही साधनरूप

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n22/mode/1up

realpatidar.com

आहेत. डोळ्यांनी हरिरूप पहावे, कानांनी हरिकथा ऐकावी, जिभेने नाम उच्चारावे, पायांनी तीर्थयात्रा कराव्या, हातांनी सेवा करावी. अशा तऱ्हेने तो सर्व इंद्रिये परमेश्वराला वाहतो. ती इंद्रिये भोगासाठी राहत नाहीत.'' आपण जर सगुण-उपासक असू तर विनोबांनी व्यक्त केलेल्या या विचारांचा अवश्य विचार केला पाहिजे. ती खरीखुरी उपासना झाली पाहिजे. निर्गुण-उपासक इंद्रियांना संयमात ठेवतो. इंद्रियांवर पहारा ठेवतो. तसं पाह्यलं तर दोन्हीही तऱ्हा इंद्रियदमनाच्याच आहेत. इंद्रियांना ताब्यात ठेवण्याच्याच आहेत. एक तऱ्हा सुलभ आहे, तर दुसरी कठीण आहे.

सगुण-उपासना नाना प्रकारे, आपापल्या शक्तीप्रमाणे करता येईल. आपल्या जन्मगावी, खेड्यात सेवा करता येईल. आईबापांची सेवा करणे ही सगुण-पूजाच आहे. सगुण हे प्रेममय असते. भावनामय असते. निर्गुण हे ज्ञानमय असते. विनोबांनी या संदर्भात आपले स्पष्ट मत व्यक्त केले आहे. ते म्हणतात, ''ज्ञानाने मनाचे मळ धुतले जात नाहीत. विचार, अभ्यास, वैराग्य ही सर्व साधने जरी घेतली, तरी त्यांनी मनाचे मळ पुसून टाकता येत नाहीत. भक्तीच्या पाण्याची त्याला गरज असते ! देह विकारी आहे. तो स्वच्छ करण्यासाठी ज्ञानाचे बळ तोकडे पडते. सगुण-भक्ती सुलभ आहे, असे जरी असले, तरी सगुणाला निर्गुणाची मदत पाहिजे. केव्हातरी व्यक्तीतून, आकारातून बाहेर जावयास शिकले पाहिजे. भक्तीच्या वेलीला ज्ञानाची फुले लागली पाहिजेत. सगुण, निर्गुण ही परस्परपूरक आहेत. परस्परविरूध्द नाहीत. सगुणातून निर्गुणापर्यंत मजल गाठली पाहिजे. निर्गुणालाही चित्ताचा मळ धुण्यासाठी सगुणाचा ओलावा पाहिजे. एकमेकांस एकमेकांमुळे शोभा आहे.''

लक्ष्मणाची सगुण-भक्ती होती. भरताची निर्गुण-भक्ती होती. विनोबा म्हणतात, ''निर्गुणाला सगुणाने शवेटी ओले केलेच. लक्ष्मण रामाच्या पादुकांवर समाधान मानणारा नव्हता. त्याच्या दृष्टीने ते दुधाची तहान ताकावर भागविण्यासारखे झाले असते. भरताची भूमिका निराळी होती. तो बाहेरून दूर राहून कर्म करीत होता; परंतु मनाने राममय होता. भरत जरी कर्तव्य करण्यात रामभक्ती मानीत होता, तरी पादुकांची त्याला गरज भासलीच. त्या पादुकांच्या

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n23/mode/1up

realpatidar.com

अभावी तो राज्यकारभार हाकू शकला नसता. त्या पादूकांची आज्ञा म्हणून तो कर्तव्य करीत राहिला. लक्ष्मण हा रामाचा जसा भक्त तसाच भरतही आहे. दोघांच्या भूमिका बाहेरून निराळ्या. भरत जरी कर्तव्यनिष्ठ होता, तत्त्वनिष्ठ होता, तरी त्याच्या तत्त्वनिष्ठेलाही पादुकांच्या ओलाव्याची गरज भासली.''

सगुण, निर्गुण दोन्ही परस्परपूरक आहेत, हे समजावून सांगताना विनोबा म्हणतात, ''सगुण व निर्गुण एकमेकांत गुंतून राहिलेली आहेत. सगुणाला निर्गुणाचा आधार सर्वस्वी तोडता येत नाही व निर्गुणाला सगुणाचा ओलावा हवा असतो. सदैव कर्तव्य कर्म करणारा हा कर्मरूपाने पूजाच करीत असतो. पूजेबरोबर मात्र ओलावा पाहिजे. कर्म ही स्वयंपूजाच आहे; परंतु अंतरंगी भावना जिवंत पाहिजे ! नुसती फुले देवाच्या डोक्यावर ठेवली तर ती पूजा होत नाही. तेथे भावना पाहिजे. डोक्यावर फुले ठेवणे हा पूजेचा एक प्रकार. सत्कर्माची पूजा करणे हा दुसरा प्रकार. परंतु दोन्ही ठिकाणी भावाचा ओलावा पाहिजे. फुले वाहून भाव नसेल तर ती फुले दगडावर वाहिली असे होईल. तेव्हा हा भावनेचा प्रश्न आहे. सगुण व निर्गुण, कर्म व प्रीती, ज्ञान व भक्ती, या सर्व वस्तू एकरूपच आहेत. दोहींचा अंतीम अनुभव एकच आहे. एखाद्या मित्राला पत्र न लिहिले, तर आतून सारखे स्मरण होत असते. पत्र न लिहिता मनात स्मरण दाटून राहिलेले असते. निर्गुणात याप्रमाणे सगुण गुप्त असते. सगुण व निर्गुणही एकरूपच आहेत. प्रत्यक्ष मूर्ती घेऊन पूजा करणे, प्रकट सेवा करणे, आणि आतून सतत जगाच्या कल्याणाचे चिंतन असून बाहेर पूजा न दिसणे, ह्या दोन्ही वस्तू समान किमतीच्या व योग्यतेच्या आहेत.''

विनोबांनी शेवटी एक वेगळाच विचार व्यक्त केला आहे. ते म्हणतात, ''देवाची मूर्ती व्हावयास दगडच लायक आहे. तो निर्विकार आहे. शांत आहे. अंधार असो, प्रकाश असो, ऊन असो, थंडी असो, तो दगड तसाच आहे. असा हा निर्विकार दगड हाच परमेश्वराचे प्रतीक व्हावयास लायक आहे. आईबाप, जनता, शेजारी-पाजरी हे सारे विकाराने भरलेले असू शकतात. म्हणजे त्यांच्यांत काही ना काही विकार आढळू शकतोच. तेव्हा दगडाच्या मूर्तीपेक्षा त्यांची सेवा करणे एका दृष्टीने कठीण आहे.'' सारांश, सगुण व

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n24/mode/1up

realpatidar.com

निर्गुण परस्परपूरक आहेत. सगुण सुलभ आहे. निर्गुण कठीण आहे. परंतु सगुणही कठीण आहे व निर्गुणही सोपे आहे. दोहोंनी एकच ध्येय प्राप्त होते. विनोबांनी वर व्यक्त केलेला विचार सर्वांनी लक्षात ठेवणे महत्त्वाचे आहे. आपली सेवा करण्यासाठी, आपल्याला मदत करण्यासाठी, आपलं भलं करण्यासाठी आपण जेव्हा इतरांकडून अपेक्षा करतो, त्यावेळी त्या सेवेस आपणही पात्र असणं आवश्यक आहे. आपण अपात्र असू, तर आपली सेवा कोण करणार?

❊ देह व आत्मा ❊

देह नाशवंत आहे आणि आत्मा अमर आहे, हा गीतेचा मुख्य विचार असून, आपण आपल्या गुणकर्मानुसार कर्म करीत राहून, परमेश्वराची भक्ती करावी, असे गीता प्रत्येक अध्यायात सांगते. तेराव्या अध्यायातही हाच विचार जरा वेगळ्या पध्दतीने आपल्यासमोर येतो. विनोबा या अध्यायात म्हणतात, ''स्वधर्माला अनुसरून कर्म करणे व त्याचे फळ सोडणे, हे बोलावयास सोपे, समजावयास सोपे असेल; परंतु आचरण्यास कठीण आहे; कारण कार्याला प्रेरकशक्तीच मुळी फलवासना मानलेली आहे. व्यवहारातील, संसारातील जे वागणे आहे, त्याच्या विपरीत ही करणी आहे. गीतेतील कर्मयोग आचरणारा एखादाच सापडणार ! कर्मयोगाकडे सूक्ष्म व खऱ्या अर्थाने पाहिले, तर असा कर्मयोगी आढळणे विरळा ! कर्म करणे व त्याचे फळ टाकणे ही वस्तू केवळ असामान्य आहे ! गीतेत बाराव्या अध्यायापर्यंत हेच पृथक्करण मांडले आहे. या पृथक्करणाला उपयोगी असे दुसरे एक पृथक्करण तेराव्या अध्यायात सांगितले आहे. ते पृथक्करण म्हणजे, 'देह व आत्मा' यांच्याविषयी. डोळ्यांनी आपण रूप पाहातो. त्या रूपाला आपण मूर्ती, आकार किंवा देह म्हणतो. बाह्य मूर्तीचा किंवा वस्तूचा परिचय जरी डोळ्यांनी झाला, तरी वस्तूच्या अंतरातही प्रवेश करावा लागतो. फळाचे टरफल काढून आतील गर चाखावा लागतो. नारळ जरी झाला, तरी तो फोडून आत काय आहे, ते पहावे लागते. फणसाला वरून काटे दिसले, तरी आत सुंदर व रसाळ गरे असतात. स्वतःकडे पहावयाचे असो किंवा दुसऱ्याकडे पहावयाचे असो,

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n25/mode/1up

realpatidar.com

हे आतील व बाहेरील पृथक्करण करणे अवश्य असते. टरफल बाजूस सारावयाचे याचा अर्थ काय? याचा अर्थ असा, की प्रत्येक वस्तूचे बाह्यरूप व आतील गाभा यांचे पृथक्करण करावयाचे. बाह्य देह व आतील आत्मा, याप्रमाणे प्रत्येक वस्तूचे दुहेरी रूप आहे. कर्मामध्येही असेच आहे. बाहेरचे फळ हा कर्माचा देह आहे; व कर्मामुळे जी चित्तशुद्धी होते, ती त्या कर्माचा आत्मा आहे. देहाला दूर सारून प्रत्येक वस्तूतील सार घेण्याची सारग्राही दृष्टी आपण लावून घेतली पाहिजे. डोळ्यांना, मनाला, विचाराला, अशा प्रकारचे शिक्षण, अशी सवय, असा अभ्यास, आपण लावून दिला पाहिजे. प्रत्येक ठिकाणी देह अलग करावा व आत्म्याची पूजा करावी, हे पृथक्करण विचारासाठी तेराव्या अध्यायात मांडले आहे. देहापासून आत्मा अलग करावा, हे शिक्षण बाळपणापासून देण्याची जर योजना करण्यात आली, तर फार आनंदाची गोष्ट आहे.''

देह हे आपल्याला मिळालेले एक साधन असते. त्यात दोष असले, तर ते दूर केले पाहिजेत. जसे शेतीचे अवजार असते, तसा देह असतो. परमेश्वराच्या घरची शेती करण्याचे देह एक अवजार आहे. या देहाचा मी मालक आहे. त्याला राबवून घेणं हे माझं काम आहे, असं आपल्याला वाटलं पाहिजे. देह हे साध्य नसून साधन आहे. तेराव्या अध्यायात भगवंत अर्जुनाला सांगतात, 'तत्त्वमसि' म्हणजे, तू देह नाहीस, तू आत्मा आहेस.

या अध्यायात परमेश्वराचे वर्णन पुढीलप्रमाणे केले आहे : 'उपद्रष्टाऽनुमन्ता च भर्ता भोक्ता महेश्वरः ।' याचा अर्थ पुढीलप्रमाणे, परमेश्वर पाहणारा (उपद्रष्टा), परवानगी देणारा (अनुमंता), मदत करणारा (भर्ता) असून शेवटी 'भोक्ता' होतो. म्हणजे 'भोगणारा' होतो. कारण कर्मफळ त्याला अर्पण केलेले असते. आपल्यात परमात्मा असतो. म्हणजे पर्यायाने आपणच त्याचा भोग घेतो. आपण संकल्प करतो. नंतर कार्य करतो. मग फळ मिळते. ते आपण त्याला अर्पण केरतो. हे सारे करण्यासाठी नैतिक साधनेची गरज असते. देह आणि आत्मा यांचे पृथक्करण सत्य-असत्य विवेकाशिवाय शक्य नाही. हा विवेक, हे ज्ञान अंगी बाणले पाहिजे. 'ज्ञान' म्हणजे बुध्दीने जाणणे नव्हे, तर जाणून हे जीवनात भिनले पाहिजे, हृदयात मुरले पाहिजे. या अध्यायात

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n26/mode/1up

realpatidar.com

भगवंतांनी ज्ञानाची फार सुंदर व्याख्या केली आहे. नम्रता, दंभ, शून्यत्व, अहिंसा, ऋतुजा, क्षमा वगैरे वीस गुण ज्याच्याजवळ असतात, तो ज्ञानी असतो. या गुणांना 'ज्ञान' म्हटले आहे. याच्या उलट जे जे ते ते सारे 'अज्ञान' असे म्हटले आहे. शेवटी विनोबा म्हणतात, "आत्म्यापासून देह अलग करीत करीत, सर्वांनी सारे जीवन परमेश्वरमय करण्याचा प्रयत्न करावा."

✻ रजोगुण, तमोगुण व सत्त्वगुण ✻

देह व आत्मा ही आपणांस वेगवेगळी करता आली पाहिजेत. आत्म्याच्या पायात देहाची बेडी असते. मनुष्य देहाच्या दुःखाने दुःखी होतो. देहरूपी वस्तू जिंकून घेतली, तर मनुष्यावर कुणीच सत्ता गाजवू शकणार नाही. देहाला आत्म्यापासून अलग करणे, हे विवेकाचे आणि निग्रहाचे काम आहे. होडी वल्हविण्याचे काम वल्ही करतात; परंतु दिशा ठरविण्याचे काम सुकाणू करते. वल्ही व सुकाणू दोन्ही गोष्टी हव्यात. त्याप्रमाणेच देहाच्या सुखदुःखांपासून आत्म्याला अलग करण्याच्या कामी विवेक व निग्रह (वैराग्य) दोहोंची जरुरी आहे.

आयुर्वेदात ज्याप्रमाणे कफ, पित्त व वात, त्याप्रमाणे आपल्या प्रकृतीत सत्त्व, रज आणि तम हे तीन गुण भरून राहिले आहेत. सर्वत्र ह्या तीन वस्तू आहेत. कोठे कमी, कोठे अधिक. या तिन्हींपासून जेव्हा आत्म्याला अलग करू तेव्हाच देहापासून आत्म्याला अलग करता येईल. देहापासून आत्मा अलग करावयाचा मार्ग म्हणजे, हे तिन्ही गुण तपासून त्यांना निग्रहाने जिंकून घेणे.

तमोगुणाचा मुख्य परिणाम म्हणजे 'आळस'. त्यातूनच पुढे 'झोप' व 'प्रमाद' हे गुण उद्भवतात. नळराजा अतिशय शुध्द होता. पाय धुताना आळसामुळे त्याचा जरासा पाय कोरडा राहिला. त्यातून कली आत शिरला. आपले सगळेच अंग उघडे पडले आहे. कोठूनही आळस आत शिरू शकतो. समाजात शारीरिक श्रम टाळण्याची प्रवृत्ती आहे. श्रीमंतांचे अवयव गंजून चालले आहेत. दुसरीकडे गरिबांचे अवयम श्रमामुळे झिजून गेले आहेत. काही म्हणतील, 'आम्ही मानसिक काम करतो.' त्यांना मानसिक अन्न खाता येणार नाही किंवा मानसिक झोपही घेता येणार नाही. आळस सोडावयाचा म्हणजे शरीरपरिश्रम करावयाचे. आळस जिंकण्याचा हाच उपाय आहे. शरीर

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n27/mode/1up

realpatidar.com

आपल्याला दिले आहे. त्याअर्थी श्रम हे करावे लागणारच ! शरीरश्रमात गेलेला वेळ फुकट जात नाही. त्याचा मोबदला मिळतो. आरोग्य उत्तम लाभते.

झोप जिंकणे हा तमोगुणावर दुसरा उपाय आहे. विहीर खोल असली, तर पाणी अधिक स्वच्छ व मधुर असते; त्याप्रमाणे झोप जरी थोडी असली, पण खोल असली तर उत्तम कार्य होते. अर्धा तास मन लावून केलेला अभ्यास चंचल वृत्तीने केलेल्या तीन तास अभ्यासापेक्षा अधिक फळ देतो. झोपेचे तसेच आहे. खरी झोप ही गाढ, निःस्वप्न अशी असते. परिश्रम केल्यावर गाढ झोप लागते.

पुष्कळ वेळ झोपेत गेला, की तमोगुणाची तिसरी गोष्ट जी 'प्रमाद' ती सहज घडते. झोपाळू मनुष्याचे चित्त दक्ष व सावध नसते. त्यामुळे अनवधान उत्पन्न होते. फार झोपेने पुन्हा आळस उद्भवतो व आळसाने विसर पडतो. विस्मरणाने खूप हानी होते. विस्मरण हा महान रोग आहे. या प्रमादाला जिंकण्यासाठी आळस, निंद्रा जिंकून घ्या, शरीर-परिश्रम करा, सतत सावध रहा. जी जी कृती करावयाची, ती ती विचारपूर्वक करा, कृतीच्या आधी विचार, मागून विचार असा मागूनपुढून विचाररूप परमेश्वर उभा असावा. सारा वेळ नीट बांधून ठेवा. क्षणाक्षणाचा हिशेब राखा. असे केल्याने आळसाला जागा राहत नाही.

मनुष्याच्या मागे रजोगुण व तमोगुण लागलेलेच असतात. रजोगुणाचे प्रधान लक्षण म्हणजे नाना प्रकारची कार्ये करण्याचा हव्यास. अचाट कर्मांची अपार आसक्ती. लोभात्मक कर्मासक्ती. वासनाविकारांकडे ओढ. इकडचा डोंगर तिकडे रचावा व तिकडचा खळगा भरून काढावा असे वाटते. रजोगुणी मनुष्य धरसोड करतो. लहान मुले गहू पेरतात व लगेच उपटून पाहतात, तसे रजोगुणी मनुष्याचे असते. एके ठिकाणी पाय रोवणे त्याला माहीत नसते. अनेक ठिकाणची 'मानपत्रे' त्याला हवी असतात. 'मान' ही एकच वस्तू त्याला दिसते. वास्तविक स्वधर्माचरण म्हणजे इतर नाना कर्मांचा त्याग करणे. गीतेतील कर्मयोग हा रजोगुणानुसार तोडगा आहे ! केवळ पुष्कळ कर्म करणे म्हणजे कर्मयोग नव्हे !

रजोगुण व तमोगुण गेल्यावर शुध्द सत्त्वगुण राहतो, शरीर आहे तोपर्यंत

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n28/mode/1up

realpatidar.com

कोठल्या तरी भूमिकेवर राहणे प्राप्त आहे. रज-तप गेल्यावर जो सत्त्वगुण राहतो, त्याच्यापासून अलग होता आले पाहिजे. त्याच्याबद्दल अभिमान वाटायला नको. सत्त्वगुणाकडून काम करून घेतले पाहिजे. ते युक्तीने केले पाहिजे. सत्त्वगुणाला निरहंकारी केले पाहिजे. सत्त्वगुणाने केलेली क्रिया ज्यावेळी सहज होते, त्यावेळी तिच्याबद्दलचा अभिमान नाहीसा होतो. सत्त्वगुण हा स्वाभाविक झाला पाहिजे. त्यात आसक्तीही नको. अहंकाराप्रमाणे आसक्तीही जिंकता आली पाहिजे. हे सर्व काही जिंकण्यासाठी 'आत्मज्ञान' व परमेश्वराच्या 'भक्तीची' गरज असते.

❊ सेव्य, सेवक व सेवासाधने ❊

पंधराव्या अध्यायात सर्व विचारांची परिपूर्णता झालेली आहे. भगवंतांनी या अध्यायाच्या शेवटी या अध्यायाला 'शास्त्र' ही संज्ञा दिली आहे. भगवान म्हणतात, 'अत्यंत गूढ हे शास्त्र निर्मळा तुज बोलिलो.' हा शेवटचा अध्याय म्हणून भगवंतांनी असे म्हटले नाही, तर या अध्यायात जीवनाचे जे शास्त्र आहे, जे सिध्दांत आहेत, त्यांची पूर्णता या अध्यायात केलेली आहे, म्हणून असे म्हटले आहे. वेदांचे सारे सार यात येऊन गेले. या अध्यायात परमार्थ पुरा झाला. परमार्थाचे भान मनुष्याला करून देणे, हेच वेदांचे काम. ते या अध्यायात आहे, म्हणून याला 'वेदांचे सार' अशी गौरवाची पदवी मिळालेली आहे.

भक्तिमार्ग म्हणजे प्रयत्नमार्गाहून काही निराळा नाही. ही गोष्ट सुचविण्यासाठी या पंधराव्या अध्यायाच्या आरंभीच संसाराला एका महान, म्हणजे अश्वत्थ वृक्षाची उपमा दिली आहे. त्रिगुणांनी पोसलेल्या प्रचंड फांद्या या वृक्षाला आहेत. 'अनासक्ती' व 'वैराग्य' या शस्त्रांनी हा वृक्ष छेदावा, असे आरंभीच सांगितले. रजतम मारावयाचे व सत्त्व गुणाचे पोषण करून विकास करावयाचा, असे या अध्यायात म्हटले आहे. एक विनाशक काम, तर दुसरे विधायक काम. दोन्ही मिळून एकच मार्ग होतो. गवत काढणे व बी पेरणे ही एकाच क्रियेची दोन अंगे आहेत, तसेच हे आहे.

विनोबा म्हणतात, ''एकाच कर्मात ज्ञान, भक्ती व कर्म या वस्तू लागतात. जीवनातील सारी कर्मे या तीन गुणांवर उभी आहेत. तिपाई असते, तिचा

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n29/mode/1up

realpatidar.com

एखादा पाय पडला, तर ती उभी राहणार नाही. तिन्ही पाय हवेत. तिच्या नावातच तिचे स्वरूप आहे. जीवनाचे तसेच आहे. ज्ञान, भक्ती व कर्म, म्हणजे 'श्रमसातत्य' हे जीवनाचे तीन पाय आहेत. या तीन खांबांवर जीवनाची द्वारका उभी असते. हे तीन पाय मिळून एक वस्तू होते. तिवईचा दृष्टांत अक्षरशः लागू पडतो. तर्काने तुम्ही ज्ञान, भक्ती व कर्म अलग माना; परंतु प्रत्यक्ष त्यांना अलग करता येणार नाही. तिन्ही मिळून एकच विशाल वस्तू बनते. कोणत्याही कर्मात भक्ती असली, तर ते कर्म सुलभ वाटते, सुलभ वाटणे म्हणजे कष्ट न पडणे. अशा वेळी कष्टांची जाणीव होत नाही. ते कष्ट आनंदरूप वाटतात. भक्तीमुळे कर्माचा बोजा वाटत नाही. कर्माचे काठिण्य जाते. कितीही काम केले, तरी ते न केल्यासारखे वाटते.''

या विश्वात सेवेच्या तीन वस्तू आहेत. 'सेव्य, सेवक व सेवासाधने' ह्या त्या तीन वस्तू. परमात्मा म्हणजे देव ही सेव्य वस्तू. जो सेवा करतो तो सेवक. सारी सृष्टी म्हणजे फुले, गंध, धूपदीप ही सेवासाधने. जीवन सेवापरायण झाले पाहिजे. सेव्य असा जो असतो तो पुरुषोत्तम असतो. त्याच्या सेवेसाठी आपण सदैव तयार असतो. म्हणजे आपण अक्षर पुरुष. अक्षर पुरुष म्हणजे कधीही नाहीसा न होणारा. प्रत्येक क्रिया ही पुरुषोत्तमाची क्रिया. सेवक जीव हा अक्षर पुरुष. साधनरूप सृष्टी क्षर आहे. हे सृष्टीचे दूषण नसून भूषण आहे. त्यामुळे सृष्टीत नित्य नवीनता आहे. कालची फुले आज चालायची नाहीत. रोज नवीन फुले. त्याप्रमाणे शरीर सुध्दा नवीन रूप धारण करून परमेश्वराची सेवा करते. गावाजवळ स्मशान आहे म्हणून गावाला रमणीयता आहे. जुनी माणसे जात आहेत. नवीन बाळे जन्माला येत आहेत ही चांगली गोष्ट आहे.

आपली प्रत्येक कृती भक्तिमय व्हावी, अशी गीतेची इच्छा आहे. परमेश्वराच्या चिंतनात थोडा वेळ संसार विसरणे महत्त्वाचे आहे. परमेश्वराची भक्ती करताना आपल्यातील 'अहंकार' (मी) काढणं महत्त्वाचं असतं. गीता परोपरीनं सांगते, की सेव्य परमात्मा, मी सेवक, व साधानरूप सृष्टी आहे. कर्मात भक्ती मिसळावयाची; परंतु त्यासाठी ज्ञानही पाहिजे. ज्ञान व भक्ती ह्या वेगवेगळ्या नस्तू नाहीत. कर्म म्हणजेच भक्ती. भक्ती निराळी म्हणून ती कर्मात

realpatidar.com

Link: http://www.realpatidar.com/library
email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n30/mode/1up

realpatidar.com

मिसळावयाची असे नाही. ज्ञान कशाने मिळते? गीता सांगते, 'सर्वत्र पुरुषदर्शनाने हे ज्ञान मिळते.' सेवा करणारा सेवापुरुष, पुरुषोत्तम सेव्यपुरुष आणि नाना रूपधारिणी, नाना साधने पुरविणारी सृष्टी हीही पुरुषच. ही दृष्टी ठेवावयाची म्हणजे काय? सर्वत्र निर्मळ सेवाभाव ठेवावयाचा. पायातील चप्पल करकर वाजते. तिला तेल दिले पाहिजे. तेथे परमात्म्याचाच अंश आहे. सेवेची सर्व साधने पवित्र आहेत. भांडी स्वच्छ ठेवणे ही भांड्यांची पूजा. दिवा स्वच्छ पुसावयाचा ती त्याची पूजा. सेवाद्रव्य उत्कृष्ट व निर्मळ राखले पाहिजे. सारांश, सेवक अक्षर पुरुष, तो पुरुषोत्तम व साधनसृष्टीही पुरुषच. सर्व पुरुषच. सर्व परमात्माच. ही दृष्टी आली म्हणजे आपल्या कर्मात ज्ञान आले.

कर्मात भक्ती ओतली व ज्ञानही ओतले. जीवनाचे अपूर्व रसायन गीतेने बनविले. शेवटी अद्वैतमय सेवेच्या मार्गावर आपणांस आणले. सृष्टीत तीन पुरुष आहेत. एकच पुरुषोत्तमाने ही तिन्ही रूपे घेतली आहेत. तिन्ही मिळून एकच पुरुष आहे. कर्म, भक्ती व ज्ञान एकरूपच झाली. जीव, शिव व सृष्टी एकरूप झाली. जीवनातील सर्व कर्मांत ज्ञान व भक्ती ओता. यालाच पुरुषोत्तमयोग म्हणतात ! सर्व वेदांचे सार पुरुषोत्तमयोगात आहे. तो वेद या झाडाच्या पानापानात भरलेला आहे. सर्व विश्वात तो आहे. सेवा करा म्हणजे वेद दिसतील. वेदांचे सार आपल्या हातात आहे.

❊ दैवी व आसुरी संपत्ती ❊

कर्म म्हणजेच भक्ती, म्हणजेच ज्ञान. बर्फीच्या तुकड्यांत गोडी, तिचा आकार, तिचे वजन, या गोष्टी निरनिराळ्या नाहीत. ज्याक्षणी बर्फीचा तुकडा आपण तोंडात टाकतो, त्याच क्षणी तिचा आकारही आपण खातो. तिचे वजनही खातो. तिची गोडीही खातो. तिन्ही गोष्टी एकत्र आहेत. बर्फीच्या प्रत्येक कणात आकार, वजन व गोडी आहे. अमक्या तुकड्यात आकारच आहे, अमक्या तुकड्यात गोडीच आहे, अमक्या तुकड्यात वजनच आहे, असे नाही. त्याप्रमाणेच जीवनातील प्रत्येक क्रियेत परमार्थ भरून रहावा. प्रत्येक कृत्य सेवामय, भक्तीमय (प्रेममय) व ज्ञानमय व्हावे.

सोळाव्या अध्यायात दैवी व आसुरी संपत्ती यांचा झगडा दाखविला

realpatidar.com

Link: http://www.realpatidar.com/library
email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n31/mode/1up

realpatidar.com

आहे. विनोबा म्हणतात, ''सूर्योदय व्हावयाचा असला म्हणजे आधी प्रभा फाकते; त्याप्रमाणे जीवनात कर्म, भक्ती व ज्ञान यांनी पूर्ण असा पुरुषोत्तमयोग उदय पावण्यापूर्वी सद्गुणांची प्रभा बाहेर फाकू लागते. परिपूर्ण जीवनाची ही जी प्रभा असते, तिचे वर्णन या अध्यायात केले आहे. ही प्रभा कोणत्या अंधाराशी झगडून प्रगट होते, त्या अंधाराचेही वर्णन केले आहे. सेवा, भक्ती व ज्ञान जीवनात आली आहेत, हे कशावरून समजावयाचे? उदाहरणार्थ, आपण शेतात कष्ट करतो व धान्याची रास शेवटी मोजून घेतो; त्याप्रमाणे आपण जी साधना करतो,. त्यातून आपल्या अनुभवास काय अले, किती सत्वृत्ती खोल गेल्या, किती सद्गुण अंगी बाणले, जीवन सेवामय खरोखर किती झाले, हे तपासावयास हा अध्याय सांगतो. जीवनाची कला किती चढली ते पहावयास हा अध्याय सांगतो. जीवनाच्या या वाढला कलेला गीता 'दैवी संपत्ती' अशी संज्ञा देते. याच्याविरुध्द ज्या वृत्ती, त्यांना 'आसुरी संपत्ती' म्हटले आहे.

आपल्या अंतःकरणात एका बाजूस सद्गुण व दुसऱ्या बाजूस दुर्गुण उभे असतात. त्यांनी आपली रचना नीट केली आहे. सैन्यात ज्याप्रमाणे सेनापती लागतो, त्याप्रमाणे यथेही सद्गुणांनी एक सेनापती नेमला आहे. या सेनापतीचे नाव 'अभय' आहे. या अध्यायात अभयाला पहिले स्थान दिलेले आहे; कारण कोणत्याही गुणाची अभयाशिवाय वाढ नाही. खरेपणाशिवाय सद्गुणाला किंमत नाही. खरेपणाला निर्भयता लागते. भयभीत वातावरणात सद्गुण फोफावत नाहीत. भयभीत वातावरणात सद्गुणही दुर्गण होतात. सत्प्रवृत्तीही दुबळ्या होतात. म्हणून 'निर्भयता' हा सर्व सद्गुणांचा नायक आहे.

सद्गुणांच्या आघाडीस 'निर्भयता' आहे, पिछाडीला 'नम्रता' आहे. ही रचना फार सुंदर आहे. एकंदर सव्वीस गुण दिले आहेत. यांतील पंचवीस गुण अंगी ठसले आणि त्यांना 'अहंकार' जडला, तर पाठीमागून हल्ला होऊन मिळविलेले सर्व जाते. म्हणून 'नम्रता' हा गुण शेवटी ठेवला आहे. नम्रता नसेल तर जयाचे पराजयात रूपांतर होते. या दोन गुणांच्यामध्ये चोवीस गुण आहेत. ते बहुतेक अहिंसेचेच पर्याय आहेत. ते गुण म्हणजे, भूतदया, मार्दव, क्षमा, शांती, अक्रोध, अहिंसा, अद्रोह वगैरे. या गुणांचा संक्षेप केला, तर 'अहिंसा व सत्य' हे दोनच गुण शिल्लक राहतात.

realpatidar.com

Link: http://www.realpatidar.com/library
email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n32/mode/1up

realpatidar.com

तात्पर्य, 'सत्य व अहिंसा' यांचा विकास 'निर्भयता व नम्रता' यांनी होतो.

एका बाजूने सद्‌गुणांची फौज उभी आहे, तशी दुसऱ्या बाजूने दुर्गणांचीही फौज उभी आहे. दंभ, अज्ञान वगैरे दुर्गण आहेत. 'दंभ' आपल्या अंगवळणी पडलेला आहे, असे विनोबांना वाटते. 'अज्ञान, म्हणजे फारसा गुन्हा आपल्याला वाटत नाही. दैवी संपत्ती आपण कवटाळावी व आसुरी संपत्ती टाळावी. आसुरी संपत्तीची 'सत्ता, संस्कृती आणि संपत्ती' अशी तिहेरी महत्त्वाकांक्षा असते. आसुरी संपत्ती म्हणजे 'काम, क्रोध व लोभ? या तिघांपासून दूर रहा, असे गीतेत पदोपदी सांगितले आहे.

❊ साधकाचा कार्यक्रम ❊

सतराव्या अध्यायात कार्यक्रमयोग सांगितला आहे. गीता या अध्यायात आपला रोजचा कोणता कार्यक्रम असावा, त्यासंबंधी सुचवीत आहे. आपली वृत्ती प्रसन्न राहण्यासाठी आपण रोजचा कार्यक्रम कोणता असावा, त्यासंबंधी निश्चित मनाशी खूणगाठ बांधली पाहिजे. कोणतीतरी निश्चित भूमिका आपण घेतली पाहिजे. नदी मोकळेपणाने वाहते; कारण तिचा प्रवाह बांधलेला असतो. बांधलेला नसेल, तर मोकळेपणा वाया जाईल. सारांश, जीवनाचा बोजा न वाटता, जीवनात आनंद वाटावा, यांसाठी आपण वर्तन बांधून घेतले पाहिजे. आपण जन्मताच तीन संस्था बरोबर घेऊन जन्माला येतो. या तीन संस्थांचे कार्य आपण उत्तम रीतीने चालवून, संसार सुखमय करावा, त्यासाठी गीता कार्यक्रम सांगत आहे. तीन संस्था पुढीलप्रमाणे : आपले शरीर ही एक संस्था. आपल्याभोवतीची अपार सृष्टी, तिचा आपण एक अंश, ही दुसरी संस्था. आपण ज्या समाजात जन्मलो तो समाज, आपले आईबाप, बहीणभाऊ, शेजारी-पाजारी, ही तिसरी संस्था. ह्या तिन्ही संस्थांची आपल्यासाठी जी झीज होते, ती भरून काढण्यासाठी आपण सतत प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. यासाठी अहंकार दूर ठेवून, या संस्थांसंबंधीचे आपले जन्मप्राप्त कर्तव्य आपण केले पाहिजे. यासाठी गीतेने योजना सुचविली आहे. 'यज्ञ, दान व तप' या तिर्हींनी मिळून ही योजना होते. यांची अंमलबजावणी केली तर वरील संस्था चांगल्या चालतात व जीवनही मोकळे व प्रसन्न राहते.

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n33/mode/1up

realpatidar.com

प्रथम यज्ञाविषयी गीता माहिती सांगते. सृष्टीसंस्था आपण रोज वापरतो. सृष्टीतील हवा आपण बिघडवितो, जागा गलिच्छ करतो, सृष्टी झिजवितो, सृष्टीची झीज भरून काढण्यासाठी यज्ञसंस्था निर्माण झाली. यज्ञाचा उद्देश सृष्टीची झीज भरुन काढण्यासाठी आहे. सृष्टीचा कस कमीकमी होत आहे. त्यासाठी जमीन नांगरावी, सूर्याची उष्णता तिला मिळावी, तिच्यात खत घालावे. म्हणजे झीज भरून काढणे, हा यज्ञातील एक हेतू.

दुसरा हेतू म्हणजे वापरलेल्या वस्तूंचे शुध्दीकरण करणे. उदा. आपण विहीर वापरतो. आजूबाजूस घाण होते. पाणी साचते. ही सृष्टी आपण बिघडवितो. त्यासाठी चिखल वगैरे दूर करणे महत्त्वाचे. हे शुध्दीकरण आपण केले पाहिजे.

यज्ञाचा तिसरा हेतू प्रत्यक्ष काही निर्माण करणे हा आहे. कापूस पिकविणे, धान्य निर्माण करणे, इतर काही निर्मिती करणे वगैरे यज्ञक्रियाच आहेत.

यज्ञात जे निर्माण करावयाचे ते स्वार्थासाठी असायला नको. कर्तव्य भावना त्या ठिकाणी असली पाहिजे. आपला परोपकार त्या ठिकाणी नसतो; कारण आपण आधीच ऋणी असतो. ऋण फेडण्यासाठी निर्मिती करावयाची असते. सृष्टीसंस्था आपण वापरतो. तिची झीज भरून काढण्यासाठी, तिची शुद्धी करण्यासाठी व नवीन उत्पन्न करण्यासाठी यज्ञ करावयाचा.

दुसरी संस्था म्हणजे मनुष्यसमाज. आईबाप, गुरु व मित्र हे आपल्यासाठी मेहनत करीत असतात. हे समाजाचे ऋण फेडण्यासाठी दान सांगितले आहे. आपणांस समाज लहानाचे मोठे करतो. त्याच्यापासून आपण भरपूर घेतलेले असते. त्याच्या ऋणातून मुक्त होण्यासाठी, सेवा करावयाची, म्हणजे दान करावयाचे. मनुष्यसमाजाला पुढे जाण्यासाठी मदत करणे, म्हणजे दान.

सृष्टीची झीज भरून काढण्यासाठी केलेली मेहनत म्हणजे यज्ञ. समाजाचे ऋण फेडण्यासाठी शरीराने, द्रव्याने वा अन्य साधनाने केलेली मदत ते दान होय.

याशिवाय तिसरी एक संस्था आहे. ती म्हणजे शरीर. शरीराचीही दिवसेंदिवस झीज होत असते. आपण मन, बुध्दी, इंद्रिये या सर्वांना वापरतो, झिजवितो. या शरीररूपी संस्थेत जे विकार, दोष, उत्पन्न होतील त्यांच्या शुद्धीसाठी तप सांगितले आहे.

सृष्टी, समाज व शरीर व तिन्ही संस्थांचे काम उत्कृष्ट चालले पाहिजे.

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n34/mode/1up

realpatidar.com

त्यासाठी योग्य वागणे, हे आपले कर्तव्य असते. आपण योग्य-अयोग्य अशा अनेक संस्था निर्माण करतो; परंतु या तीन संस्था आपण निर्माण केल्या नाहीत. त्या स्वभावतःच आपणांस मिळाल्या आहेत. या संस्थांची यज्ञ, दान व तप या साधनांनी झीज भरून काढणे हा आपला स्वभावप्राप्त धर्म असतो.

विनोबा म्हणतात, ''या सर्व गोष्टींच्या मुळाशी श्रध्दा हवी. सर्व सेवा परमेश्वरार्पण केली पाहिजे. ईश्वरार्पणबुध्दीशिवाय सेवामयता येऊ शकत नाही. ह्या क्रिया सात्त्विक झाल्या तरच त्या ईश्वराला अर्पण करता येतात. यज्ञ, दान व तप ह्या क्रिया सात्त्विक पाहिजेत.'' विनोबा पुढे म्हणतात, ''कर्मात सौंदर्य तरी केव्हा निर्माण होते? चित्तशुध्दीपूर्वक व परिश्रमपूर्वक केलेल्या कर्मावर परमेश्वर आपल्या पसंतीचा व प्रसन्नतेचा शिक्का मारतो. परमेश्वराने कर्माच्या पाठीवरून प्रेमाने हात फिरवला म्हणजे तेथे सौंदर्य उत्पन्न होते. सौंदर्य म्हणजे पवित्र श्रमाला मिळालेला परमेश्वरी प्रसाद ! मूर्ती बनविताना तन्मय झालेल्या शिल्पकाराला असा अनुभव येऊ लागतो, की सुंदर मूर्ती माझ्या हातून बनलेली नाही ! आपोआप कोठून तरी सौंदर्य निर्माण झाले ! सारी कर्मे म्हणजे आपल्या मनाच्या मूर्ती होत. मन सुंदर असेल, तर कर्ममय मूर्तीही सुंदर होतील. बाहेरच्या कर्माची शुध्दी मनातील शुध्दीवरून व मनाची शुध्दी बाहेरच्या कर्मावरून पडताळून घ्यावी.

चांगली सेवा घडावी यासाठी आहारशुध्दी पाहिजे. जसा आहार, तसे मन. आहार परिमित असावा. आहार कोणता असावा यापेक्षा, तो किती असावा, ही वस्तू अधिक महत्त्वाची आहे.

या अध्यायात समर्पणाचा मंत्र सांगितला आहे. सर्व कर्मे सेवामय झाली, तरी ती पूजामय होतातच असे नाही. त्यासाठी गीतेत 'ॐ तत् सत्' हा मंत्र सांगितला आहे. या मंत्राने सारे कर्म ईश्वरार्पण करावे. 'ॐ' म्हणजे 'होय' परमात्मा आहे. तो काल होता, आज आहे व उद्याही असेल. तो कायम आहे. सृष्टी कायम आहे. साधना करण्यासाठी सेवकही कायम आहे.

'तत्' म्हणजे 'ते' काहीतरी निराळे. सृष्टीपासून अलिप्त. परमात्मा या सृष्टीतून निराळा आहे. सूर्य उगवला म्हणजे कमळे फुलतात, पाखरे उडतात, अंधार नाहीसा होतो. परंतु सूर्य कोठेतरी दूर असतो. या सर्व परिणामांपासून तो नामानिराळा

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n35/mode/1up

realpatidar.com

राहतो. त्याप्रमाणे आपल्या कर्मामध्ये अनासक्ती, अलिप्तता राखली पाहिजे.

'सत्' म्हणजे 'शुभ'. परमेश्वर 'सत्' आहे, म्हणजे शुभ आहे, मंगल आहे. ही भावना मनात ठेवून परमेश्वराचे मांगल्य सृष्टीत अनुभवले पाहिजे. सृष्टी शुभ आहे, मंगल आहे. नदीच्या पाण्यातून बादलीभर पाणी घेतले, तरी खळगा लगेच भरून जातो. केवढे हे मांगल्य ! सृष्टीरूप नदी वेगाने शुध्द होत जाते. आपले कर्मही तसेच झाले पाहिजे. ते पवित्र, निर्मळ व भक्तीमय असले पाहिजे.

अशा रीतीने 'ॐ तत् सत्' हा वैदिक मंत्र म्हणून सर्व क्रिया परमेश्वरास अर्पण केल्या पाहिजेत. ॐ म्हणजे सातत्य, तत् म्हणजे अलिप्तता, सत् म्हणजे सात्त्विकता. आपल्या साधनेत सातत्य, अलिप्तता व सात्त्विकता असली पाहिजे. यावरून असे लक्षात येते, की काही कर्मे टाळावयाची असतात. काही करावयाची असतात.

❊ फलत्यागाचे मर्म ❊

अठराव्या अध्यायाच्या आरंभी अर्जुनाने भगवंतांस पुढील प्रश्न केला आहेः 'कोणतेही कर्म फलत्यागपूर्वक करावे, ही एक बाजू. पुन्हा काही अवश्यमेव टाकवी व काही करावी, ही दुसरी बाजू, यांचा मेळ कसा घालावा?' जीवनाची दिशा स्पष्ट कळावी, म्हणून हा प्रश्न आहे. फलत्यागाचे मर्म ध्यानी येण्यासाठी हा प्रश्न आहे.

उत्तर देताना भगवंतांनी एक गोष्ट साफ सांगून टाकली, की फलत्यागाची कसोटी ही सार्वभौम वस्तू आहे. फलत्यागाचे तत्त्व सर्वत्र लावता येते. 'राजस व तामस' कर्मे टाळली पाहिजेत. 'हिंसात्मक, असत्य, चोरीची कर्मे, भ्रष्टाचार युक्त कर्मे' टाळली पाहिजेत. ती करायचीच नाहीत. राजस व तामस कर्मे टाळावयाची; कारण ती शुध्द नाहीत. मोठ्या विवेकाने काही कर्मांचा त्याग केला पाहिजे. विनोबा म्हणतात, ''जीवनाचे फलित हाती यावे असे वाटत असेल, तर फलत्याग हा 'चिंतामणी' हाती घ्या. तो तुम्हांला रस्ता दाखवील. फलत्यागाचे तत्त्व स्वतःच्या मर्यादाही सांगते. हा दीप जवळ असेल, तर कोणते कर्म करावे, कोणते टाळावे, कोणते केव्हा बदलावे, हे सारे समजेल.''

realpatidar.com

Link: http://www.realpatidar.com/library
email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus

https://archive.org/details/bk1181/page/n36/mode/1up

realpatidar.com

॥ ॐ ॥

सत्पंथ तत्त्व दर्शन

– सद्गुरु श्री इमामशाह महाराज

✲ दृढनिश्चय :

१) सत्य : बोलतांना, वागतांना, सत्य, मृदु, नम्र, निष्कपट, कल्याणकारक वाणीचा अवलंब करणे.

२) पुरुषार्थ : धर्म, अर्थ, काम व मोक्ष या पुरुषार्थांचा जीवनात अवलंब करणे.

३) प्रेम : आत्मौपम्य बुध्दीचा अवलंब करुन सर्वांशी प्रेम भावाने वागणे.

४) समानभाव : विश्वबंधुत्वाच्या भावनेने सर्वांशी वर्तन करणे.

५) अहिंसा : काया, वाचा, मनानेही कोणत्याही प्राणिमात्रास दुखवू नये.

६) परोपकार : मोबदल्याची इच्छा न धरता प्रत्येक प्राणिमात्राचे कल्याण करणे.

७) क्षमा : उदार, नम्र अंतःकरणाने प्राणिमात्रांशी लीनतेने वागावे.

✲ प्रतिज्ञा :

१) सत्पंथाच्या नितिनियमांचे, शिक्षापत्रीचे यथाशक्ती पालन करणे.

२) बालकांना सत्-तत्त्वांचे शिक्षण देऊन सुसंस्कारी बनविणे.

३) अंधश्रद्धेचा त्याग व ज्ञानदृष्टीचा अवलंब करुन गुरुवचनावर दृढश्रद्धा व निष्ठा ठेवणे.

४) नित्यपाठ स्वाध्याय व जप, पूजा, ध्यान, सेवा नियमीतपणे करणे.

✲ नियम :

१) हृदयशुद्धि : मादक, व्यसनी व तामसी पदार्थांचे सेवन न करणे.

२) शरीरशुद्धि : लाईसतुक अथवा जननाशौच, मरणाशौच, अस्पर्शाशौच, स्नानशुद्धि वगैरे नियमांचे पालन करणे.

३) व्रतोपवास : चंद्रदर्शन, अजवाली बीज, थाऊरबीज, दसवंत सुक्रित वगैरे सत्पंथ पूजा विधीनुसार उपासना करावी.

४) उपासना : ॐ प्रवण ब्रम्हाचे ज्योतिस्वरूपातून ध्यान व कलश पूजा करणे.

५) ध्येय : युगधर्मानुसार ध्येय पुरुष श्री निष्कलंकी नारायणाचे ध्यान, स्मरण, चिंतन करुन आत्मोन्नति करणे. मानसपूजा आणि आत्मिक ध्यान करणे.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk1181/page/n37/mode/1up

realpatidar.com

वर्तमान गादीपती प. पू. आचार्य श्री जनार्दनजी महाराज

श्री सत्पंथ मंदीर संस्थान,
श्री संतकृपा आश्रम, फैजपूर
ता. यावल, जि. जळगाव (पीन ४२५ ५०३)
फोन नं. ०२५८५-२४५४१७

मुद्रक : यशवंत प्रेस फैजपूर (मो. ९४२१५१८१५८)

realpatidar.com

email: mail@realpatidar.com
This is not the Hindu Shreemad Bhagwat Geeta.
This is corrupted / blasphemous work done in Satpanth Religion, a crypto branch of Islam. where in adherents outwardly look like Hindus